

MAGYAR AKCENTUS A FRANCIÁBAN: HÁROM FONETIKAI KÍSÉRLET

Fagyal Zsuzsanna

MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest és
Université de Paris III Sorbonne Nouvelle

Bevezető

Az a magyar anyanyelvű beszélő, aki hosszabb-rövidebb ideig francia környezetben él, tapasztalatból tudja, hogy a franciák igen érzékenyek mindenfajta, a sztenderd (párizsi) ejtésmódtól eltérő, ún. "idegen akcentusra". Ezt a megfigyelést a jelenség pszicho-szociolingvisztikai vetületeivel foglalkozva Kassai is megerősíti: "amíg pl. az olaszok szívesen fogadnak minden, anyanyelvükön elhangzó megnyilatkozást, a franciáknál egyenesen a szótár szentesíti a 'parler français comme une vache espagnole' (= kerékbe töri a francia nyelvet; szó szerint: úgy beszél franciául, mint egy spanyol tehén) kifejezést" (Kassai, megjelenés alatt).

Amint azt az idézett tanulmány is megállapítja, az idegen akcentusra való érzékenység sok tényező függvénye. Szerepet játszik az adott társadalom struktúrája, geopolitikai hagyományai, az irodalmi nyelv presztízse éppúgy, mint az anyanyelvi és nem anyanyelvi beszédpartnerek közötti társas viszony jellege. Megállapítható, hogy a francia nyelv esetében az adott tényezők, főként a jelenkor etnikai migrációinak hatására, kifejezetten erős érzékenységet eredményeznek az "idegen" ejtésmódokkal szemben.

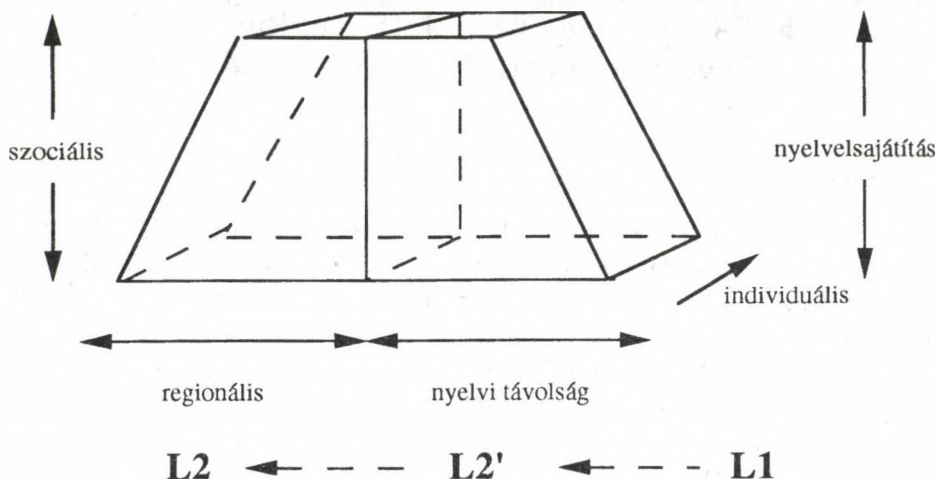
A jelen tanulmány ezt az "érzékenységet" kívánta magyar hanganyagon, néhány kiválasztott szó alapján tesztelni. Olyan mérhető és észlelhető beszédakusztikai jegyek kimutatását tűzte ki céljául, amelyek alapján az anyanyelvi beszélő "akcentusosnak" – tehát nagy valószínűséggel nem született francia által ejtettnek ítéli a hallott szót vagy mondatot.

A vizsgálati módszer elméleti modellje

Az akcentusnak mint nyelvi jelenségnek a vizsgálata számos olyan elméleti kérdést vet fel, amelyet az ezzel foglalkozó, elsősorban beszédkutatók, csak ritkán vizsgálnak behatóbban.

A legnagyobb nehézséget e többváltozós nyelvi rendszer modellezése jelenti, pontosabban az, hogy hogyan képes az adott elméleti vizsgálati modell megoldani individuális stílusjegyek egy nem anyanyelvi nyelvközösségre való vonatkoz-

tatását. Jelen tanulmány svéd beszédkutatások mintájára az 1. ábrán látható – igen alaposnak tűnő – modellt választotta alapjául (Bannert et al. 1982).

1. ábra

Amint az az ábrán is látható, a svéd modell az adott nyelvi jelenséget egyrészt az anyanyelvi beszélő által képviselt célnyelv (L2), másrészt az idegenajkúak által beszélt célnyelv módosult változata (L2') szempontjából vizsgálja. Minden esetben négy változót különböztet meg, amelyek közül három, a nyelvelsajátítás mértéke, a szociális, illetve individuális tényező, mindkét nyelvhasználatot jellemzi. A regionalitás a célnyelv sztenderd változatánál (L2), míg az ún. "nyelvi távolság" az idegenajkú által beszélt L2'-nél lép be a modellbe.

Ez utóbbi leginkább azért figyelemre méltó, mert – noha kizárólag fonológiai összehasonlítás alapján¹ – megpróbálja felmérni az idegen anyanyelvű beszélő anyanyelve (L1) és az elsajátítani kívánt célnyelv (L2) közti nyelvi különbözőséget.

Feltételezése szerint az idegen anyanyelvű beszélő által a célnyelven elkövetett "hibák" anyanyelvi interferenciákkal magyarázhatók. Ezért ismerünk fel bizonyos "típushibákat", amelyeket egy adott anyanyelvre tudunk vonatkoztatni.

¹ "It takes only to consideration two factors: those deviant features in pronunciation that have been judged as having severe consequences for intelligibility and the distribution of these deviant features over the three areas of phonology, namely vowels, consonants and prosody" (Bannert et al. 1982, 33.)

Vizsgálati feltételek

A bemutatott elméleti modell alapján határoztuk meg a jelen tanulmány kísérleti feltételeit is. Éppen a változók nagy számára való tekintettel e feltételek igen kötöttek voltak.

A kísérletben részt vevő személyek kiválasztásakor az individuális, szociális és elsajátítási változók (ld. 1. ábra) lehető legjobb rögzítése volt a cél. Harminc (15 magyar és 15 francia) 22 és 29 év közötti egyetemistát a nyelvsajátítás foka, ill. a francia nyelvhez való kapcsolatuk alapján két csoportra osztottunk: franciatanárok és nem franciatanárok. A magyar kísérleti személyek mindkét csoportjánál ügyeltünk arra, hogy mindegyikük 1 évnél nem régebben Párizsban tartózkodó, magyar anyanyelvű diák legyen. (A véletlen és a kötött kísérleti feltételek úgy hozták, hogy a franciatanárok csoportjába csak nők, a nem franciatanárok csoportjába pedig csak férfiak kerültek. Ez a különbség azonban – nézetünk szerint – nem eredményez túl nagy egyéni eltéréseket a vizsgált korpuszon belül.)

A célnyelvre (L2) jellemző regionális különbségek kiküszöbölésére a párizsi ejtismódot vettük alapul, így a 15 francia anyanyelvű beszélőt Párizsban vagy Párizs környékén született franciák közül választottuk ki. A magyar és a francia nyelv közti "nyelvi távolság" becslésére e tanulmány nem tesz kísérletet, ellenben a teszt-szavak és teszt-mondatok kiválasztásakor (ld. alább) támaszkodik más szerzők (Kassai 1974; Herman 1984) által is meghatározott, a magyar anyanyelvűek számára nehézséget jelentő pontokra.

A vizsgálati anyag

A vizsgálati anyag hitelessége és spontaneitása érdekében nem izolált szavakat, ill. mondatokat választottunk, hanem egy rövid, összefüggő szöveget: Alphonse Daudet "Les chèvres de Monsieur Seguin" [Seguin úr kecskái] című novellájának bevezető bekezdését (ld. Függelék 1.). E szöveget magyarra is lefordítottuk (ld. Függelék 2.). A prozódiai összehasonlíthatóság érdekében a fordításánál az eredeti szöveg szintaktikai szerkezetéhez való legteljesebb alkalmazkodás volt a cél (ld. harmadik kísérlet).

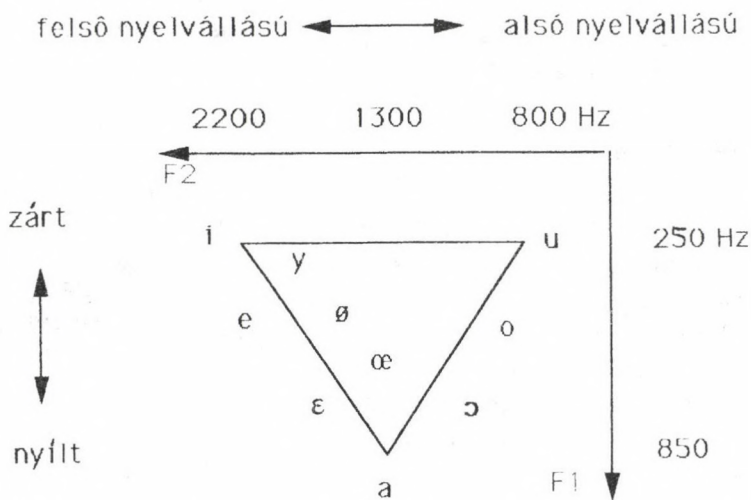
A felvételek a párizsi Fonetikai Intézet csendesített szobájában, Marantz CT130 típusú magnetofon és Vivanco típusú, ruhára erősíthető mikrofon felhasználásával készültek. A magyar beszélők a szöveget először magyar fordításban, majd francia nyelven olvasták el. Mindkét csoport tagjai az adott szöveget először magukban tanulmányozták, majd megszókoztak beszédtempójukban, természetes hangon és érthetően magnetofonra olvasták. A fenti kiemelés egyrészt a tempógyorsítás elkerülésére, másrészt pedig egyfajta spontaneitás megőrzésére biztatta a kísérleti személyeket. A franciákat azért, hogy a meseként ismert novellát ne "deklamálva" olvassák, a

magyar beszélőket pedig azért, hogy ne igyekezzenek mindenáron megközelíteni a "jó" francia kiejtést. Ennek ellenére egy spontán utánzás, mint később látni fogjuk, igen sokat elárult a magyar beszélőknek a "tipikus" francia kiejtésről alkotott elképzeléséről (ld. harmadik kísérlet).

Első kísérlet: a nyílt [ɔ] és a nyílt [œ] magyar kiejtésben

Az első kísérlet egyike azon három kísérletnek, amelyek – célzottan – magyar anyanyelvűek számára kiejtési nehézséget jelentő fonetikai jelenségeket kívánnak tesztelni. A nyílt [ɔ] és [œ] magánhangzók helyes kiejtése eme "neuralgikus" pontok közé tartozik.

A magyar és francia magánhangzó-rendszer összehasonlításakor (Kassai 1971, 1974; Herman 1984) ugyanis kiderül, hogy a magyar nyelvben fonológiai jelentőséggel bíró, de a franciában nem jellemző hosszú-rövid oppozíción, ill. a franciában elsőrendű, de a magyarban csak kísérelőjelenséggé mutató nazális artikuláción kívül (ld. 2. kísérlet) a két rendszer közti tipikus különbség az ún. "félleg nyílt" magánhangzók (*voyelles semi-ouvertes*) jelenléte a franciában. A két magánhangzó helyét a francia magánhangzó-rendszerben a 2. ábra szemlélteti.

2. ábra

Itt kell megjegyezni azt a közismert tényt, hogy e két hang a mai modern franciában már nem rendelkezik széleskörű jelentésmegkülönböztető szereppel. Néhány, sokat idézett oppozíción kívül, mint pl. *jeune-jeûne*, [ʒœn - ʒœn] a nyílt [œ] például szinte kizárólag csak zárt szótagban, zárt párjával kiegészítő elosz-

lásban fordul elő. A nyílt [ɔ] fonológiai jelentősége hasonlóképpen "megkopott", bár itt még több minimális párt találni: *Paul-Paule, sol-saule, molle-mðle...* stb.

Ennek ellenére, egybehangzó állítások szerint, a két hang helyes kiejtése a "bon usage" (= szép beszéd) egyik legfontosabb ismérve a franciában.

A jelen elemzésben az összefüggő szövegből elkülönített *bonheur* [bɔ̃œ:R] szó szolgált vizsgálati alapul arra nézve, hogy vajon milyen arányban jelent nehézséget a magyar beszélők számára az adott hangkapcsolatokban szereplő két nyílt magánhangzó kiejtése?

A 15 magyar és 7 francia olvasatból kiválasztott *bonheur* szót először a LIMSI-Unice (PC) számítógépes program segítségével kivágtuk a szövegből. Tekintettel arra, hogy a szóvégi uvuláris [R] hang a magyar olvasatokban néha denti-alveoláris "magyar" [r]-ként hangzik el, a szóvégi mássalhangzót is levágtuk. Így olyan hangsort kaptunk, amely ebben a formában mindkét nyelvben megvalósulhat².

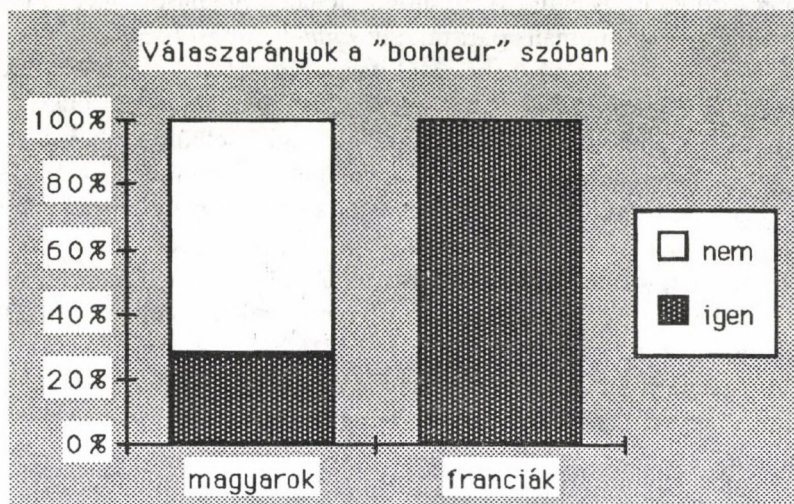
A kivágott 22 szót tetszőleges sorrendben, szavanként 2 ismétléssel, az ismétlések között 1 másodperc, az egyes ejtések között 3 másodperc szünettel bemutattunk 25 francia anyanyelvű, nem nyelvész képzettségű személynek. A tesztszavak meghallgatása zárt helyiségben, fejhallgatón keresztül, egyenként történt. Válaszlapon "igen" vagy "nem" választ kértünk arra a kérdésre, hogy a hallott szavakat francia beszélő ejtette-e ki vagy sem.

Az első vizsgálat percepciós tesztjének eredménye

A percepciós teszt nem mutatott számottevő különbséget a magyar anyanyelvű franciatanárok és a magyar anyanyelvű laikus beszélők között, bár általánosságban véve megállapítható volt, hogy amennyiben a magyar beszélőt franciának ítélték, úgy az illető beszélő 4 esetből 3-ban franciatanár volt.

Amint azt a 3. ábra mutatja, a magyar beszélőket 73%-ban, 87%-os biztonsággal ismerték fel a franciák. 27%-ukat tartották franciának, köztük 3 tanárt és 1 laikus beszélőt, s ezt 82%-os biztonsággal. A francia beszélőket illetően 100%-os volt a felismerés, de viszonylag nagy szórással ($\sigma=8,8$; range=28%). A magyarok esetében a francia hallgatók többségének véleményét képviselő nemleges válaszok nagyobb szórást mutatnak ($\sigma=14$; range=36%), mint a franciák produkcióira adott igenlő válaszok.

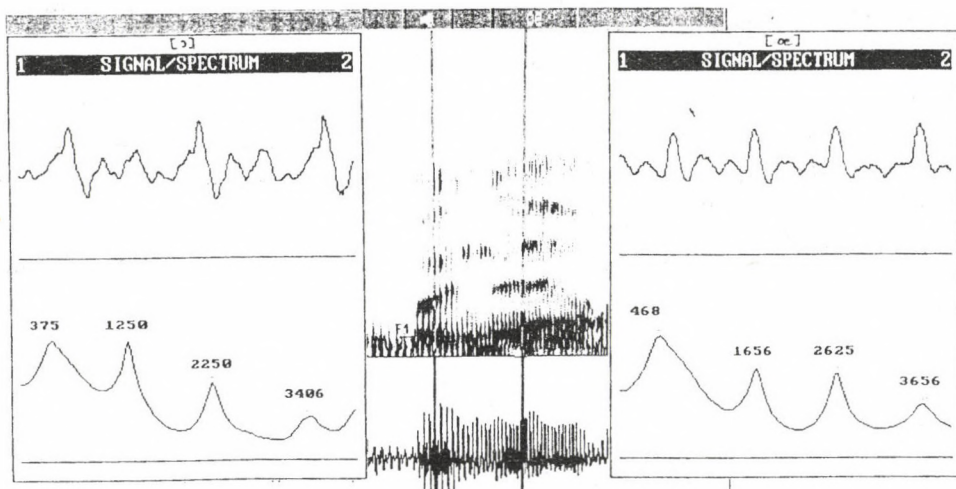
² Itt kell megjegyezni, hogy a koartikuláció miatt a nyílt [œ] minősége nem teljesen független az öt követő mássalhangzó uvuláris ill. denti-alveoláris jellegétől, ami - noha nézetünk szerint csak kis mértékben - befolyásolhatja az észleletet.

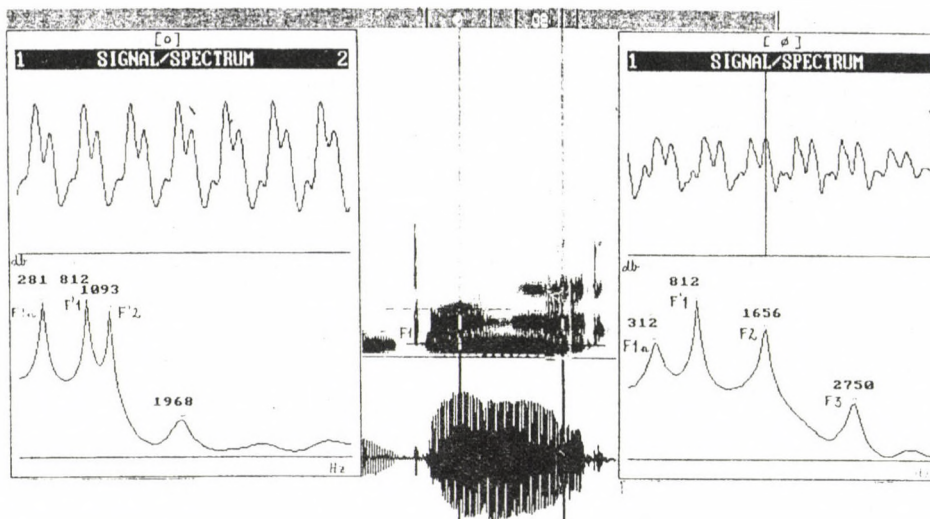
3. ábra

Az akcentus akusztikai összetevői a "bonheur" szóban

E felismerési arány magyarázatot nyer, amint összehasonlítjuk egy – az esetek 92%-ában 100%-osan – franciának ítélt szó spektrumát (4. ábra) egy másik – az esetek 67%-ban 100%-osan – nem franciának tekintett szóéval (5. ábra). Az első esetben francia, a másodikban magyar női adatközlőről van szó.

4. ábra

5. ábra

A két formánsszerkezetet összehasonlítva jól látható, hogy a francia beszélő esetében mindkét magánhangzó első formánsa (F1) jóval magasabb, mint a magyar beszélő esetében. A szájüreg nagyobb nyitottsága és az ezzel járó, a nyelv mögött képződő üreg térfogatcsökkenése tehát megnöveli az F1 magasságát, ami a francia beszélő esetében megfelel a szakirodalomban megadott formánssértékeknek (Calliope 1989; Carton 1991). Ellenben a magyar beszélő által ejtett, 100%-ban nem "franciásnak" ítélt szó mindkét magánhangzója igen eltérő formánsszerkezetet mutat. A nyílt [ɔ] esetében az első formáns sávszélességének megnövekedése egyértelműen nazalizációt jelez, míg az F2 és F3 formánssértékei csak kevéssel térnek el az orális [o] hangzóra megadott magyar, ill. francia sztenderd értékektől (Calliope i.h.; Carton i.h.; Olaszky 1989).

Az [œ] még ennél is egyértelműbb kettős szerkezetet tükröz: nazális hatást az F1 sávszélességének megnövekedésében, s a két alsó formánssérték tekintetében ($F_{n1}^3=312$ Hz; $F1=812$ Hz), és orális magánhangzó szerkezetet a felső formánssok régiójában ($F2=1656$ Hz és $F3=2750$ Hz). Az ilyen típusú kettős formánsszerkezetet "nazalizáltak" nevezhetnénk.

Kitűnik tehát, hogy az adott szóban vizsgált nyílt [ɔ] és nyílt [œ] magánhangzók a magyar és francia beszélők esetében sarkalatos eltéréseket mutatnak. A félig nyílt artikuláció a magyar ejtésben nem valósul meg, sőt, egészen más, a francia nyelvben fonológiai jelentőséggel bíró nazális jeggyel helyettesítődik. Az

³ F_{n1} = első nazális formáns

okok a magyar kiejtési szabályokban keresendők. Már Bakó is jelzi, hogy "egybeolvad a szótagzáró *m, n, ny* az előtte álló magánhangzókkal, s vagy teljes orrhangzó keletkezik, vagy pedig csak félig egyesül a két mód" (Bakó 1937, 2). A magyar gépi beszéd szintézis később pedig szabályként rögzíti: "A magánhangzó nazalizálásait úgy oldhatjuk meg, hogy az "u" előtti hangszetlet(ek)ben az F1 formáns sáv szélességét fokozatosan növeljük" (Olaszy i.h. 103).

A 100%-osan nem francia ejtésű *bonheur* szóban tehát anyanyelvi interferencia jelenséget tapasztalunk: az intervokális [n] erősen nazalizálja a szomszédos magánhangzókat, akárcsak a magyar beszédben. Ezek formánsszerkezete azonban csak részben nazalizált, a felső formánsok régiói megőrzik orális jellegüket. Így tehát érthető, hogy miért válik típushibává az orrhangúsodás az *américaine, domaine* vagy *semaine* szavakban: úgy tűnik, könnyebb a magyar beszélőnek "nazalizálni" az [n] környezetében, mint annak hatásától függetlenül magát (Földi 1988).

Második kísérlet: a nazális [ẽ]

Amennyiben az előző kijelentés igaz, úgy nem okozhat(na) problémát a második kísérletben tesztelt *seguin* szó kiejtése, ahol éppen egy nazális magánhangzó, az [ẽ] vizsgálata volt a cél.

A kísérleti eljárás ez esetben is ugyanaz volt, mint az első esetben, annyi eltéréssel, hogy itt a szegmentálási nehézségek⁴ miatt csak 12 szót sikerült tesztelni. Mint azt a 6. ábra is mutatja, a teszt eredménye teljesen megegyezik az első vizsgálat eredményeivel, noha a hallott szavak száma, sorrendje, sőt a beszélők személye is nagyrészt különbözött.

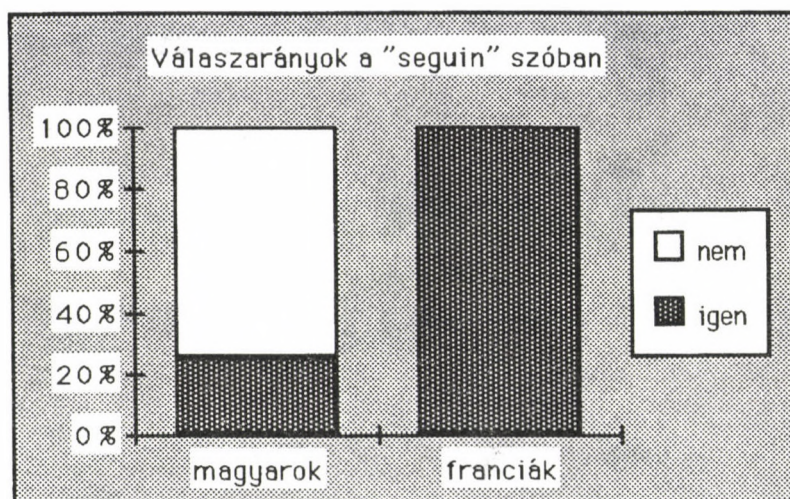
A helyes felismerési arány a francia beszélők esetében is 100% volt. A 25 anyanyelvi hallgató 75%-a nemleges, 25%-a igenlő választ adott a magyar beszélők által ejtett szavak hallatán. Ez esetben azonban a francia hallgatók "szigorúbbak" voltak nemleges válaszaikat tekintve, mint a franciák produkcióira adott igenlő válaszaikban. (Az első esetben $\sigma=14,5$, range=30%; a másodikban: $\sigma=16$, range=48%)

Az akcentus akusztikai összetevői a "seguin" szóban

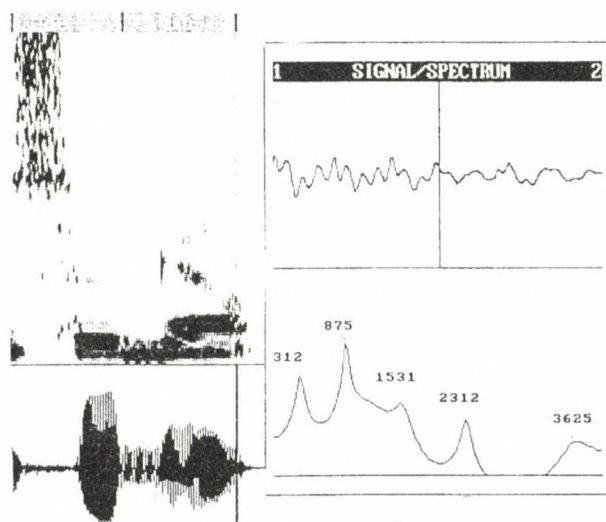
A nazális [ẽ] esetében többféle ejtismód figyelhető meg. A 7., 8. és 9. ábrán a három leggyakoribb magyar ejtést tüntettük fel. A 7. ábra az egyetlen, 100%-ban franciának ítélt ejtést szemlélteti. A 8. ábrán látható, 64%-ban inkább külföldinek tartott ejtés, valamint a 9. ábrán bemutatott, 100%-ban nem franciának vélt ejtés 6-6 magyar beszélőnél volt kimutatható. E három spektrum összevethető a

⁴ Sok esetben a gyors beszédtempó következtében a nazális magánhangzó időtartama túl rövidnek bizonyult ahhoz, hogy a glottális zár felpattanása után a lágú iny leeresztésével megvalósuló nazális artikuláció tisztán észlelhető legyen.

10. ábrán látható "sztenderd" ejtéssel, amelyet a megkérdezettek 100%-a – helyesen – francia által ejtettnek ítélt.

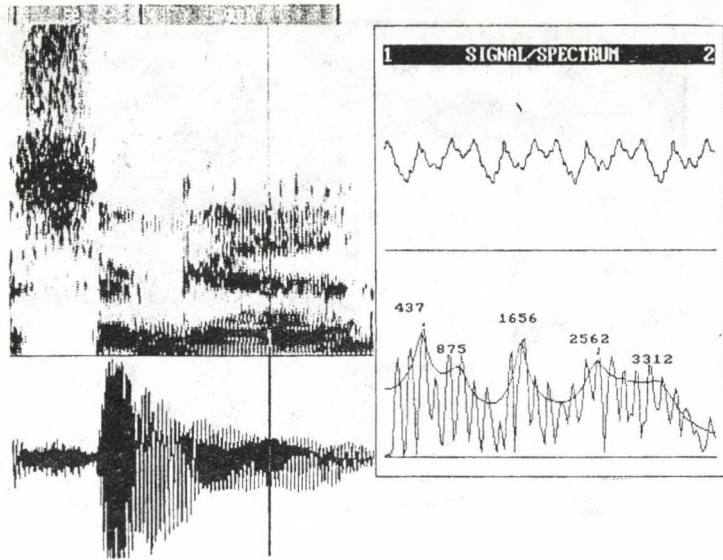
6. ábra

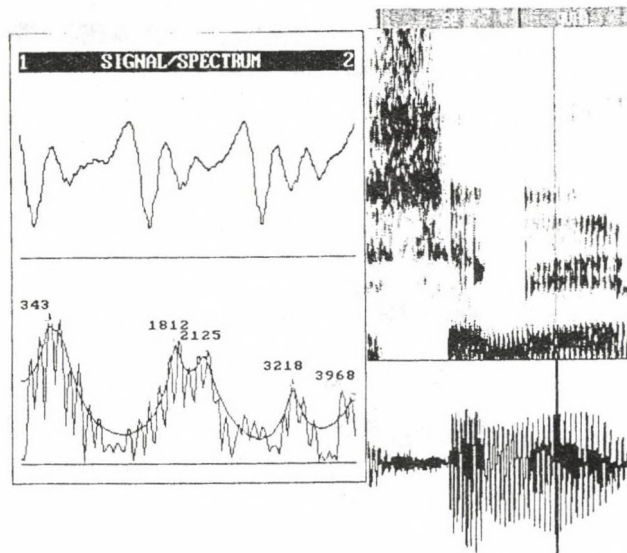
7. ábra

A 7. és 10. ábra összevetéséből kitűnik, hogy a férfi és női hang különbségeiből adódó – némiképp eltérő – formánsértékeket leszámítva a 100%-osan "jó"

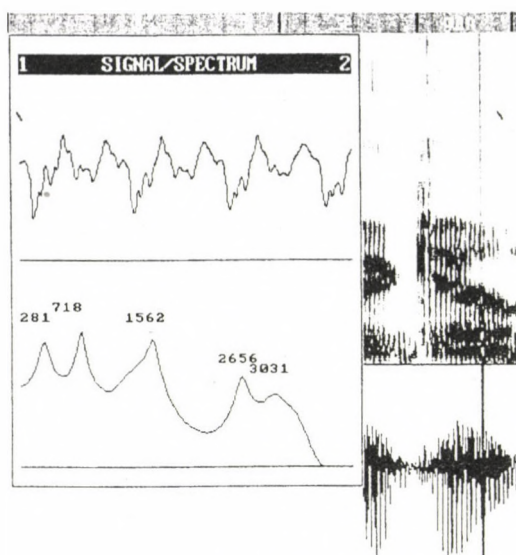
magyar ejtés és a 100%-osan "jó" francia ejtés spektrumképe tendenciáit tekintve megegyezik.

8. ábra

9. ábra

10. ábra

Ezzel szemben az észleletben jelentős változások tapasztalhatók abban az esetben, amikor az alsóbb formánsok régiójában a fent említett szerkezetektől eltérő alakzat valósul meg. A 8. ábrán szemléltetett esetben a válaszok összarányának 64%-ában "nem franciásnak" tűnik az az ejtésmód, ahol az első nazális formáns (Fn1) és a módosult első orális formáns (F1) sávszélessége felcserélődik. Jelen esetben a 437 Hz értékű Fn1 túl "magasnak" és túl "intenzívnek" tűnik az F1-hez képest, amelynek értéke ugyan megfelel a sztenderd méréseknek (≈ 800 Hz), de a sávszélessége túl nagy az Fn1-hez viszonyítva.

Az észlelet szempontjából elsődlegesen fontosnak tűnő alsó formánsrégió "szenvéd kárt" akkor is, amikor a mért értékek, illetve a spektrum tisztán orális hangzóra emlékeztetnek (Castelli – Perrier – Badin, 1989; Maeda, 1982).

A hanglejtés vizsgálata: harmadik kísérlet

A harmadik kísérlet célja az olvasott szöveg néhány mondatának kizárólag a hanglejtés szempontjából történő vizsgálata volt. Jelen esetben a többi változó (pl. időtartam, intenzitás) behatóbb vizsgálatára nem nyílik mód.

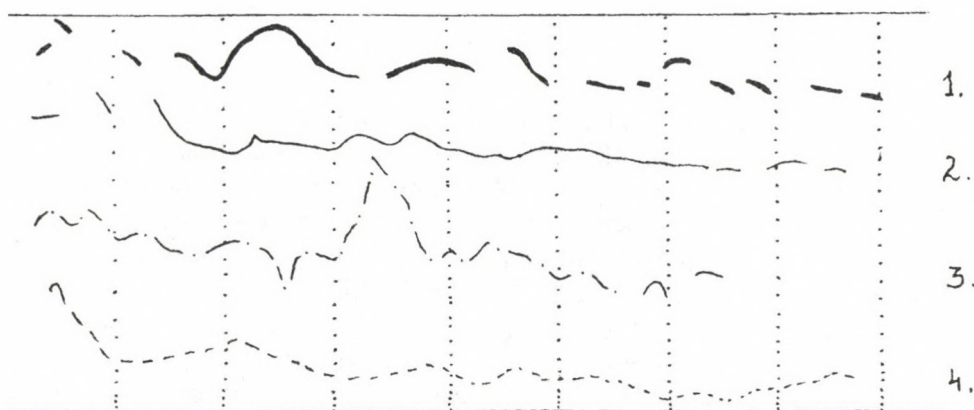
Megfigyelés

E kísérlet keretében először, megfigyelő jelleggel, összehasonlítottuk a 30 kísérleti személy francia olvasatának első mondatát. A cél annak megfigyelése

volt, hogy hogyan helyezik el a magyar és francia anyanyelvű beszélők az adott prozódiai egységen a modern francia beszédre jellemző, 2–3 szótagonkénti dallamhangsúlyt.⁵ Ennek értelmében, a kiválasztott öt szótagú értelmi és szintaktikai egységen – *n'a/vait/ ja/mais/ eu* [soha nem volt] – az elvárás a 3:2 vagy a 2:3 szótagfelosztás lenne. A francia olvasatok 89%-ában az első felosztást találjuk.

"Monsieur Seguin n'avait jamais eu de bonheur avec ses chèvres."
(Seguin úrnak soha nem volt szerencséje a kecskéivel.)

1. francia beszélő
2. magyar beszélő nem utánzó kiejtésében
3. magyar beszélő utánzó kiejtésében
4. magyar mondat

11. ábra

A 11. ábrán látható 1. melódiagörbe ezt a sztenderd ejtismódot szemlélteti, amely nagymértékben "elüt" ugyanennek a mondatnak a 100%-osan nem francia kiejtésétől (2. melódiáiv). Ez utóbbit egy nem franciatanár magyar beszélő ejtette ki, aki aztán – saját elhatározásából – a franciákat utánzó formában megismételte első olvasatát. Ennek az utánzó olvasatnak az első mondatát a 3. dallamgörbe szemlélteti, míg a 4. dallamív ugyanezen beszélő magyar olvasatából kivágott

⁵ A továbbiakban az egyszerűség kedvéért használt "dallamhangsúly" kifejezést a legújabb kutatások által szorgalmazott prominencia v. "proéminence" jelentésben használjuk.

első mondatot jellemzi. Feltűnő a 2., nem utánzó francia ejtés és a 4., magyar melódiaszerkezet hasonlósága. A 2., nem utánzó és a 3. utánzó kiejtést összevetve a dallamív "hullámossága" és a mondat összsidótartamának rövidülése tűnik fel.

Ez tehát azt jelentheti, amit később az illető saját szavaival is megfogalmazott: számára a francia beszéd gyorsabbnak, és főleg "dallamosabbnak" tűnik, mint a magyar.

Ugyanitt az 1. és 3. dallamív összevetése viszont azt mutatja, hogy az "utánzás" egy ponton nem sikerült, mégpedig éppen azon az ötszótagú dallamegységben, ahol az illető a várt 3:2 vagy 2:3 hangsúlyelosztás helyett 4:1 eloszlást produkált. Ez nemcsak a hangsúlyeloszlás szabályainak, de az adott mondat szintaktikai szerkezetének is ellentmond, mivel így az ötödik szótagra eső hangsúly éppen az *avoir* ige participiumára esik (*eu*), amely soha nem lehet hangsúlyos a franciában.

Kísérlet

Ez a megfigyelés adta az ötletet a hangsúlyeloszlásnak egy rövid mondaton belüli vizsgálatára. Ez esetben, az egyöntetűség kedvéért a nyolc tesztelt mondatból, az alaphang kivételével, minden információt kiszűrtünk. Így a hallgatók csak a mondat dallamát hallották, a szavakat nem. Egyenkénti, fülhallgatóval történő meghallgatás után a 25 megkérdezett francia hallgatónak feleletválasztós tesztlapon kellett megjelölnie, hogy a beszélőnek "van-e akcentusa", "nincs akcentusa" vagy döntésük "bizonytalan".

A kísérlet sematizált eredményét a 12. ábra szemlélteti. E szerint a 8 szótagos francia mondaton (*et là-haut le loup les mangeait* [és ott felfalta őket a farkas]) a hangsúlyeloszlást a franciák akkor találták megfelelőnek, ha az a 8 szótagú értelmi egységen 3:2:2:1, 3:2:3 vagy 3:2:1:2 formában valósult meg, ill. csakis lexikai vagy értelmi egység végére került hangsúly. (Ld. az 1. 2. és 3. dallamívek.)

Ezzel szemben "akcentust" észleltek azokban az esetekben, amikor pl. a mondatban 2:3:3 szótag eloszlásban elhelyezkedő hangsúly a deiktikus funkciókat ellátó *là* mutatónévmásra, tehát nem lexikai egységre esett (5. dallamív). Egy másik esetben (4. dallamív) hangsúlyhiba történt, mert a mondat végét záró - *aient* szótagnak, kijelentő mondat esetén, csak az időtartama nyúlhat meg (Vaissière 1991), értelemmegkülönböztető szerepe miatt dallamhangsúlyt nem kaphat. Az akcentusosnak ítélt ejtismódok közül két esetben (6. és 7. dallamív) pedig ritmikai okok mutathatók ki, ugyanis a három részre tagolt – a 7. dallamíven még glottális zárral is elválasztott – dallamegységet a franciák "darabosnak", "töredezettnek" találták.

A "bizonytalan" kategóriába sorolt egyetlen ejtismódból csak a többitől eltérő, utolsó öt szótagot emeltük ki. Ez a dallamív arra enged következtetni, hogy

két hangsúly egymás mellé kerülése (3:) 2:1:3 eloszlásban esetleg zavaró lehet. Felmerül azonban a kérdés, hogy az ugyanazokon a szótagokon hasonló hangsúlyeloszlást mutató, de a "nincs akcentusa" kategóriába sorolt 3. dallamtípus miért minősül mégis elfogadhatónak?

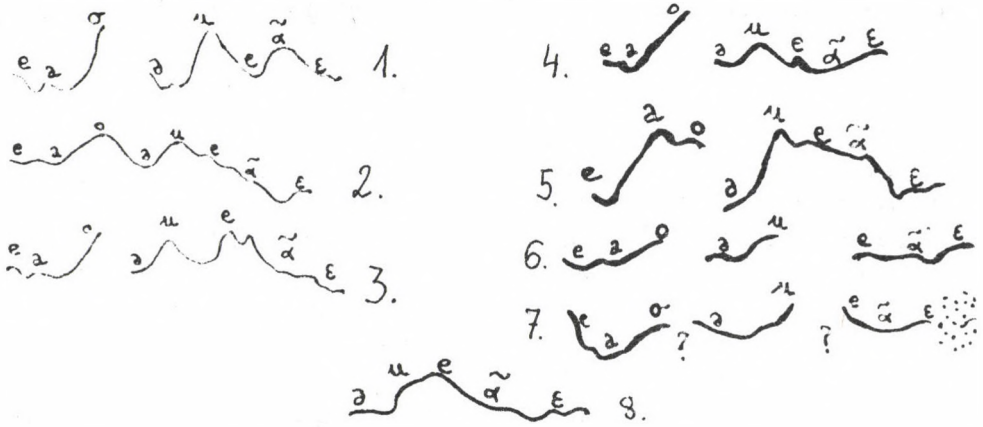
2. "et là haut le loup les mangeait" - /és ott felfalta őket a farkas/

1. csak a melódia vizsgálata után

"nincs akcentusa"

"bizonytalan"

"akcentusa van"

12. ábra

Egy kézenfekvő, de még ellenőrzésre váró magyarázat az lehet, hogy ez utóbbi esetben a két egymás mellé kerülő szótagot dallamesés, ún. glissando választja el egymástól, ami az észlelet szempontjából esetleg megkülönböztető jelentőséggel bír.

A francia nyelvben észlelhető magyar akcentus arányának és okainak fent részletezett vizsgálata alapján elmondható, hogy az 1. és 2. kísérletben kiválasztott két szó, valamint a 3. kísérletben elemzett dallamegységek magyar ejtései- nek túlnyomó többségében, nagy arányban észleltek a megkérdezett francia hall- gatók akcentust. Az okok mindhárom esetben anyanyelvi interferenciákra, ill. több nyelvi szint (pl. szintaxis és fonetika) együttes kezelésében mutatkozó ne- hézségekre vezethetők vissza.

Függelék

1. "Monsieur Seguin n'avait jamais eu de bonheur avec ses chèvres. Il les perdait toutes de la même façon: un beau matin, elles cassaient leurs cordes, s'en allaient dans les montagnes et là-haut le loup les mangeait. Ni les caresses de leur maître, ni la peur du loup, rien ne les retenait. C'était, parait- il, des chèvres indépendantes, voulant à tout prix le grand air et la liberté." (Daudet, 1985.)
2. "Seguin úrnak soha nem volt szerencséje a kecskéivel. Mindegyiket ugyan- úgy vesztette el: egy szép napon eltépték kötelüket, felszöktek a hegyekbe, és ott felfalta őket a farkas. Sem a gazdájuk símogatása, sem a farkastól való félelem nem tarthatta vissza őket. Úgy hírlík, ezek független kecskék voltak, akik mindenáron szabad levegőre és önállóságra vágytak." (Szöveghű fordításban.)

Irodalom

- Bakó Elemér: Adalékok a magyar nyelv orrhangú magánhangzóinak kérdéséhez. In: Hangtani ta- nulmányok. Dolgozatok a Debreceni Tisza István Tudományegyetem magyar nyelvészeti sze- mináriumából 3. 1937.
- Bannert, R. – Engstrand, O. – Eriksson, H. – Nordstrand, L.: Phonetics and identity. Reports from Uppsala University Dept. of Linguistics n^o8, 1982, 22–58.
- Calliope: La parole et son traitement automatique. Paris-Milan-Barcelone-Mexico 1989.
- Carton, F.: Introduction à la phonétique du français. Bordas 1991.
- Castelli, E. – Perrier, P. – Badin, P.: Acoustic considerations upon the low nasal formant based on nasopharyngeal tract transfer function measurements. Eurospeech, vol.1., 1989, 412–415.
- Daudet, A.: Les chèvres de Monsieur Seguin, in: Les lettres de mon moulin, Paris 1985.
- Földi, É.: On the nasalization of the Hungarian vowels. Magyar Fonetikai Füzetek 19. 1988, 55–71.
- Herman, J.: Phonétique et phonologie du français contemporain. Budapest 1984.
- Kassai Ilona: A francia és a magyar magánhangzók képzésének kontrasztív vizsgálata. NyK LXXIII, 1971, 441–445.

- Kassai, I.: Etudes contrastives sur le français et le hongrois. *Studia Romanica*, Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen 1974.
- Kassai Ilona: Pszicho-szociolingvisztikai megjegyzések az akcentusról. *ÁNyT XVIII.* (megjelenés alatt).
- Maeda, S: The role of the sinus cavities in the production of nasal vowels. *Proceedings of the ICASSP*, vol. 2. 1982, 911–914.
- Olaszy Gábor: Számítógépes beszédelőállítás. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1989.
- Vaissière, J.: Rhythm, accentuation and final lengthening in French. In: J. Sundberg – L. Nord – R. R. Carlson (eds), *Music, Language, Speech and Brain*. London 1991, 108–120.